

3421

СБОРНИКЪТЪ

ЗА

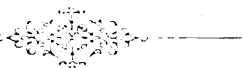
НАРОДНИ УМОТВОРЕНИЯ, НАУКА И КНИЖНИНА

ИЗДАВА

МИНИСТЕРСТВОТО НА НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ.

КНИГА I.

С. 1. + 2-119.

СОФИЯ

ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА

1889.

Изъ Прилѣиско (Македония).

Записалъ *Марко К. Цепенковъ*.

На 23 Декемвриа вѣчерта, спрѣти 24-й, ке се збираат дѣцата стрѣт село или стрѣт маѣло и ке палат ѡгон за да се грѣят и ке вѣкаат: „Кѡледе, кѡледе, кѡледе!“

По пѡлнокъ ке се зѡберат дѣцата со стапчинья³⁾ во раце и со тѡрбинья на гуша⁴⁾, заедно со едно колѣндарче, вжрзано со кѡнец бел и цѣрвен, *мартинка*, за поѣас. Колѣндарчето ет од едно дѣрвце издѣлкано со чѣтири кѡшени и нашѣрено со рѣски, едни нацѣрвени со боѣа. Во него ке надѣнуа колѣчинья, каѣ⁴⁾ што ке му дѣат, и ке го закѣчуат за поѣас. На кѡнецо ке му вѣсат колѣчиньята.

Кога ке ѡдат по пат дѣцата, ке вѣкаат: „кѡледе,“ а едни по-гѡлемки ке пеат вака:

„Колѣдица варвѣрица,
Сивѣ сивѣ гулабица,

Долѣтала от планина,
И дѡнесла убѣина.

Друга.

Колѣдица варвѣрица,
Бери пѣнья⁵⁾ за вѣчера,
Мѣне ми се вѣчера,
Оти пѣле ми загина,
Од море дѡ море,

Во царѣчини двѡрои.
Цѣрница го налѣзила,
И црѣвцата⁶⁾ му истѣрила,
Цѣцуциц ми стѡрило
И пѣлето си ѣмрело.

По Битолци.

Колѣдица мелѣдица,
И по неа васѣлица,
И по неа дава дава.

Еднаш ни сте во гѡдина,
Како цвѣке во градина.

¹⁾ *Димитришка* кавѡватъ яздната частъ отъ кѡщата, гдѣто дѣржатъ ковчезитѣ съ дрѣхитѣ.

²⁾ Тояжка. ³⁾ На вратѣ. ⁴⁾ Кѣдѣ. ⁵⁾ Пѣна. ⁶⁾ Чѣрвата.

Пееким вака, ке доідат прѣт порти, ке склѹкат за да му ѓтвора́т и ке влѣзат Ф кѹки: „Колѣде, колѣде!“ ке свѣкаат (Во Крушоо „колѣде, баба, колѣде“ ке рѣчат), и ке му даат ѓдни кола́ци, а дру́зи ко́стенѣе ¹⁾ и ке свѣкаат де́цата:

„И вго́дина дочѣкале,
Со се ва́ша мила́ рода“.

После дома́кино́т ке и на́тера за да пробурѣчат ²⁾ ѓгно́т, за да се силат коко́шките, да не́сат ја́ица. „Пири пири, пири пири“ ке рѣчат де́цата и ке ѓдат во дру́га кѹкиа“

Де́нта ³⁾ секо́й дома́кин тѣрчат за да си при́готи ја́денѣе и пи́енѣе, едно за ба́дни́к а друго за бо́жник.

Дома́ки́нката ке су́реди и ке про́мени кѹкѣ́тата и ке ме́сит ѓ́дин ма́зник ⁴⁾ по́сен за ве́черта. Ве́черта ке се кла́и ѓ́дна пѣ́ньушка ⁵⁾, го́дема во ѓгно́т и та́и ке се на́речи *ба́днико́ѓца*. Ко́стенѣе ке ва́рат и ке ја́дат ве́черта; од во́дата от ко́стенѣето ке си измиа́т ра́це и но́зе, за да не му пу́каат през ле́тото.

Туку-ре́чи са́нок ⁶⁾ не ке заспиа́т ду́ри да ѹдри клепа́лото. Тога́и ста́рците и секо́й што мо́жи, ца́ркѣа ке ѓди. От ца́ркѣа ке се до́идит и ру́чекот го́тоФ.

По́ ру́чек ке по́идат на че́стенѣе, ка́и ну́нкото ⁷⁾, ка́и де́до — зето и ка́и по-ста́реа-неко́й си.

За че́стенѣето ке му ста́ват ⁸⁾ не́колку ме́зина́а: лебле́бин, су́о грѓ́ѣе, смо́кви и ца́рни сливи, джигерче ме́зе, расѓ́л сто́рен и пи́перки. Ра́киа и ка́ѣе ке му се да́ва.

Од ма́знико што ке го ме́сат, ке на́праат по ѓ́ден кѣрс по ва́тите и ке за́качат по троа́ ⁹⁾ сме́река ¹⁰⁾ и троа́ ке за́палат за да изгори. Тоа́ би́ло за а́рно — за од ва́пир да не́можи да влѣ́зи во та́и кѹкѣ́а.

Три́ дни бо́жник се пра́ит и ѓра со га́ѓди се играт на стрѣ́т село.

Колѣ́дето туку-ре́чи и по селата го пра́ат ка́ко во гра́дот.

Во Крушоо коледарчи́нята ви́каат ва́ка:

„Кѹленде, ме́ленде,
Ста́рава го́дина.
Ци́нци ка́ка, ѓтвора ми ва́рата,
Да́, ба́бо, кола́ка“.

На свѣршѹа́нѣето колѣ́дето, де́цата ке рѣчат ѓ́дна пѣ́сница ва́ка:

„и́тре ве́чер ба́дни́к ве́чер.
Ко́и го има, ке го ту́чи ¹¹⁾;
Ко́и го не́ма, ке го ли́жи“.

По селата ба́дни́ко го пра́ат по́еке од гра́до. Ве́черта ке кла́ат ѓ́ден ко́тел ко́стенѣе да ва́рат за да ја́дат. Во́дата от ко́стенѣето ѓ́дни ја ту́раат во хрѣ́венико ¹²⁾, велѣ́кѹм ва́ка:

„На ти ца́рнило,
Да́и ни бе́лило“.

Тоа́ ка́жуат, за да излези гла́мицата от пчени́цата и да би́ди бе́ла.

И по селата кла́ава́т пѣ́ньушка ба́днико́ѓца и пра́ат ма́зник. Во ѓ́дни села ке ѓстаат на́-ста́рио чо́ек да се́дни по́край ѓ́гно, а дру́зите ке излезат от кѹкѣ́а на́ двор. Ѓ́ден чо́ек ке крѣ́ни на гла́а ма́знико и ке тѣргнит за да вѣрти ¹³⁾ кѹкѣ́тата три́ пати ѓ́колу на ѓ́колу со сѣ́те ку́кѣ́ни лу́ѣѣе. На

¹⁾ Кестяни. ²⁾ Равбѣркатѣ. ³⁾ Де́нта=де́ньтъ — прѣвъ де́ня. ⁴⁾ Баница. ⁵⁾ Пѣ́нь.
⁶⁾ Вѣчѣ́тата но́ѣ. ⁷⁾ Кумѣ́тъ. ⁸⁾ Сложе́ѣѣ. ⁹⁾ Ма́лко. ¹⁰⁾ Хо́йна. ¹¹⁾ оҗъ *тучно*=тѣѣѣто.
¹²⁾ Кла́денеѣ. ¹³⁾ Обикѓли.

треки пат ќе влезат Ф кукџа и старно ќе стани. „Добро, вечер бадник“ ќе рече тој со мазнико. „Дал ти Госпот добро, божик“ ќе отгворит стариот.

Ќе ставаат да вечераат и от сите што ќе имат на трапезата ќе земаат по троа и ќе му клаат прет емешо и цреслото на тланико¹⁾, чунки така сѐт тие клаани, како да му праат чес. Ќе му запалат по една свѣкџа на емешо и цреслото на јаслите, на рогбите од волоните и биолите, на самарите от коните и магаринџата, на плуго и на колите, на стѣжеро во гумното, на тѣрлото и гоедарнико.

Со свѣките паленџе мислат, оти чес му праат на божик, за да му блабосит алатите, што работаат нивџето.

От тѣстото што го праат мазнико, ќе напраат кѣрстот по сите врати, за да и чуат од лошо. Смерџа ќе забачат трџа да почадат (укадџтџ), за да нѣвозможи вапир да влезе или друго нѣкое сѣниште (духџ).

По Порѣчките сѣла, на бадник ќе каснат (хапнаџтџ) по една смџква (смџква и по нашите сѣла јадат), по трџа нишадѣр и по трџа терџак. Тоа било за да не и ваџџа паланџа (бес).

На бадник спорет божик како по сѣлата и во градот незаспѣваат и ако прилегнит нѣкој, друзите ќе му рѣчат: „лѣгнуите, ама и будни бидете, оти вѣчерва ет бадник и во цѣрква се џди“.

Едно ќе клепа попо и сите ќе појдат во цѣрква. Селаните на божик и велигден сите се пречестуаат.

Трите дни за божик и три дни за велигден по сѣлата го играат џро на стрѣт село и чѣстат²⁾ по куките.

За божик имае една подџборџа: „Прѣд божик, заџд божик, кај да си, дома да си“.

Детински песни за бадникџ.

1.

1 Збирајте сѣ дѣчинџа
Стрѣт село на грѣачџа³⁾.
Огон да си палиме
За да се изгрѣиме,
5 Оти после ќе џдиме,

Кџледа да виџаме,
Кџстенџе да зџираме,
За бадник д јаџдиме,
Божик да го чеџаме
10 И прѣсе да јаџдиме.

2.

Кџлете бре сѣлани
Дѣбелите кѣрвнаџи⁴⁾,
Оти божик ќе дојџит
У сѣкого на гости.

1) Тланиџ се кавџа мѣстото, между двата кџџа на огниџето вадџ огњџа. Огниџата тамџ сџ тѣј сѣградѣни, че остава такава мѣсто за сеѣенџе.

2) Хџдџтџ за много години на гостџе.

3) Срџџу коледа дѣџата се сѣбиратџ срѣџ село, дѣџо запалџџт дѣрџа или слаџа, донесѣна отџ тѣџџ и се грѣџџџ на тоџи огњџџ до вџри, коџато вѣче трѣџватџ да колеџватџ по кџџитџџ.

4) Кѣрџваџџ = дебѣла хранѣна свѣнџа.